

न्यूजलेटर

जनवरी र फेब्रुअरी २०२६

दोस्रो संस्करण

यस मार्च महिना महिला महिनाको स्वागत गर्दै, स्थानीय पूर्वाधार सहयोग कार्यक्रम (LISP) नेपालभरि स्थानीय पूर्वाधारको रूपान्तरणमा अग्रणी भूमिका निभाइरहेका अद्भुत महिला तथा सीमान्तकृत समुदायका सदस्यहरूलाई सम्मानपूर्वक प्रकाशमा ल्याउन गर्व महसुस गर्दछ। जनवरी र फेब्रुअरी महिनाहरूले LISP को काममा समावेशी विकास केवल एक सिद्धान्त मात्र नभई—उपभोक्ता समिति (UC) गठनमार्फत, जहाँ महिलाहरू निर्माण टोलीको नेतृत्व गर्दछन् र समुदायका सदस्यहरू मिलेर आफ्ना गाउँहरूको दिगोपनालाई मजबुत पार्दछन्—यसलाई व्यवहारमा रूपान्तरण गर्न कार्यक्रम निरन्तर प्रयासरत रहेको स्पष्ट देखाएको छ।

यस संस्करणको समाचारपत्रले विगत दुई महिनाका प्रगति, दिगोपनाको भावना, तथा समुदाय-नेतृत्वमा आधारित कार्यहरूको प्रेरणादायी कथाहरू प्रस्तुत गर्दछ। महिला महिना मनाउँदै, हामी उनीहरूको उपलब्धि, समर्पण र सुरक्षित, सुदृढ तथा समावेशी समुदाय निर्माणमा उनीहरूले निभाइरहेको महत्वपूर्ण भूमिकालाई हार्दिक सम्मान अर्पण गर्दछौं।

यस अंकमा

- रारालिहीमा महिलाहरूले गरे बाढी दिगोपनाको नेतृत्व – पृष्ठ २
- समावेशी उपभोक्ता समितिले मैलटाडामा विकासलाई गति दियो – पृष्ठ २
- रणनीतिक लगानीले सुरक्षित गर्यो मुसिकोटको ऐतिहासिक सम्पदा – पृष्ठ ४

महिला सहभागीहरूले परियोजना छनोट प्रक्रियाको चार्ट प्रस्तुत गर्दै

महिलामुखी नदी तटबन्ध निर्माण

रारालिही बस्ती तिला-कर्णाली नदी किनारमा अवस्थित छ। कर्णाली बेसिनमा मनसुनका बेला अत्यधिक वर्षा र बाढीका कारण नदीको प्रवाह तीव्र हुन्छ, जसले बगर कटान गर्दै उब्जाउ स्याउखेतीको जमिन नष्ट गर्छ र स्थानीय जीविकोपार्जनलाई जोखिममा पार्छ। LISP को सहभागितामूलक योजना प्रक्रियामार्फत समुदायले आफ्नो अत्यावश्यक आवश्यकता पहिचान गर्दै पटारसांगु-खोलाखानी नदी तटबन्ध निर्माण आयोजनालाई प्राथमिकतामा राखी छनोट गर्‍यो, जसले नदीको बहाव व्यवस्थित गरी बस्ती र जमिन जोगाउने लक्ष्य राख्छ।

LISP र तिला गाउँपालिका, जुम्लाले वडा नं. २ मा यो तटबन्ध निर्माण आयोजना सह-आर्थिक साझेदारीमा अघि बढाइरहेका छन्, जसले स्थानीय आवश्यकता अनुरूपको सुरक्षित पूर्वाधार निर्माणलाई सुनिश्चित गर्छ। यस साझेदारीले स्थानीय उपभोक्ता समितिका सदस्यहरूलाई पूर्व-निर्माण तालिम प्रदान गर्दै समुदायको दीर्घकालीन प्राविधिक क्षमता सुदृढ बनाइरहेको छ। आयोजनामा ६० जना कामदार संलग्न छन्, जस मध्ये ५२ जना महिला छन्। साथै, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सह-सचिव र कोषाध्यक्ष गरी सबै पाँच प्राविधिक नेतृत्व पदहरू महिलाले नै सम्हालेका छन्। उनीहरूले ग्याबियन जाली बुनाइ र छाँट्ने, ढुंगा भर्ने, साइट अनुगमनमा सहयोग गर्ने तथा गुणस्तर परीक्षण कार्यसमेत गरिरहेका छन्। स्थानीय सरकारकी सहायक उप-इन्जिनियर सुश्री हिरा शाहीले दैनिक अनुगमनमार्फत प्राविधिक पक्ष थप मजबुत बनाइरहेकी छन्। यो महिलाद्वारा नेतृत्व गरिएको सामुदायिक दिगोपनाको उत्कृष्ट उदाहरण हो। उनीहरूले देखाएको सीप, अनुशासन र स्वामित्वले सम्पूर्ण समुदायलाई दीर्घकालसम्म सुरक्षा प्रदान गर्ने संरचना निर्माणमा उल्लेखनीय योगदान पुर्याइरहेको छ।

परियोजना सम्पन्न भएपछि आलु, स्याउ, हरियो सिमी जस्ता स्थानीय बालीको उत्पादन तथा आर्थिक सम्भावना बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ। हालसम्म परियोजनाको ६०% भौतिक प्रगति पूरा भएको छ, र स्थानीय सरकारले तथा LISP टोलीले निरन्तर सहयोग गरिरहेका छन्।

ग्याबियन संरचना निर्माणका लागि ढुंगा थुपाउँ उपभोक्ता समितिका कामदारहरू

ग्याबियन संरचना निर्माणका लागि बाकस बुन्दै उपभोक्ता समितिका कामदारहरू

परियोजनामा महिला-मैत्री कार्य वातावरण सुनिश्चित गर्न पुरुष र महिलाका लागि छुट्टाछुट्टै शौचालयको व्यवस्था राखिएको छ। यसले LISP को सुरक्षित, समावेशी र समान पहुँचयुक्त कार्यस्थल निर्माण गर्ने प्रतिबद्धतालाई अझ मजबुत बनाउँछ।

>> पृष्ठ ३ मा जारी

उपभोक्ता समिती कोषाध्यक्ष सुश्री कलसा नेपालीले आफ्नो अनुभव यसो व्यक्त गर्छिन्—

“कसैले सिकेर गर्छ, कसैले गर्दै सिक्छ; यहाँ म दुवै सिकाइ एकै ठाउँमा पाएको छु।”

उनका श्रीमान भारतमा काम गर्छन्। स्थानीय स्तरमै रोजगारीको अवसर बढ्दै गएमा उनी परिवारसहित गाउँमै बस्न पाउने आशामा छिन्।

आगामी दिनमा, LISP टोलीले स्थानीय सरकारलाई सञ्चालन तथा मर्मत (O&M) निर्देशिकाबारे अभिमुखीकरणमा सहयोग पुर्याउने योजना बनाएको छ। यसले तटबन्ध संरचनाको स्थायित्व सुनिश्चित गर्नेछ।

जलवायु उत्थानशीलता तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण (CR&DRR) दृष्टिकोणअनुसार, परियोजनामा दुई तहको ग्याबियन संरचना र त्यसपछि जिओ-टेक्सटाइल फिल्टर प्रयोग गरिएको छ। निर्माणपछि बाँकी खाली भागमा माटो फिजाइने र बैँसका बिरुवा रोपेर ढलान थप मजबुत बनाइनेछ। यी संयुक्त प्रयासहरूले समुदायलाई दीर्घकालसम्म सुरक्षा प्रदान गर्नुका साथै महिला नेतृत्वमा आधारित स्थानीय कार्यदक्षताको उत्कृष्ट उदाहरण प्रस्तुत गर्नेछ ।

समावेशी श्रमिकहरूले अघि बढाइरहेको मैलटाडा—लिस्पानी सडक स्तरोन्नति

मैलटाडा—लिस्पानी सडक स्तरोन्नति आयोजना १ डिसेम्बर २०२५ देखि सुरु भएको हो, जस अन्तर्गत करिब ५४० मिटर लम्बाइको सडक खण्ड स्तरोन्नति गरिएको छ। यो आयोजना स्थानीय पूर्वाधार सहयोग कार्यक्रम (LISP) र शिवालय गाउँपालिका-८ को सह-लगानीमा सञ्चालन भइरहेको छ। समुदायले यस सडक सुधारले आफ्ना कृषि उत्पादनहरू आइरेली बजारसम्म पुर्याउन सहज हुने विश्वास राखेको छ, जसले उनीहरूमा ठूलो आशा जगाएको छ।

यस कार्यक्रममा महिला, युवा तथा सीमान्तकृत समुदायका व्यक्तिसहित विभिन्न पृष्ठभूमिका स्थानीयहरू सक्रिय रूपमा संलग्न छन्।

उनीहरूको सहभागिताले कार्यक्रमका लक्ष्यहरू पूरा गर्न मद्दत गरेको छ र सहभागीहरू प्रत्यक्ष रूपमा रोजगारी र आयका अवसरबाट लाभान्वित भएका छन्। उपभोक्ता समितिको सहकार्यले बलियो सामुदायिक भावना प्रकट भएको छ, जसले सबैलाई समान अवसर प्रदान गरेको छ।

परियोजना क्षेत्रमा ३२५ घरधुरी छन्, जसको कुल जनसंख्या १,६४५ छ—८०६ पुरुष र ८३९ महिला। जाति र समुदायका आधारमा हेर्दा, १,३४९ जना ब्राह्मण/क्षेत्री/ठकुरी (BCT) समुदायका छन् भने २९६ जना दलित समुदायका हुन्, र १० जना अपांगता भएका व्यक्तिहरू छन्। यो विविध जनसंख्या हाल सडक सुधार कार्यमा प्रत्यक्ष संलग्न भई लाभान्वित भइरहेको छ। स्थानीय स्वामित्वलाई प्रवर्द्धन गर्न सबै बस्तीको प्रतिनिधित्वसहित ४६ सदस्यीय उपभोक्ता समिति (UC) गठन गरिएको छ। समितिमा २८ महिला र १८ पुरुष छन्, जस मध्ये ८ जना दलित र ४० जना BCT समुदायका सदस्य छन्। कार्यसमितिमा ७ सदस्य छन्—६ महिला र १ पुरुष—जसमध्ये १ जना दलित प्रतिनिधि पनि छन्, जसले समावेशी नेतृत्वको वास्तविक उदाहरण प्रस्तुत गर्दछ।

उपभोक्ता समितिको मोडेल अपनाएर, परियोजनाले सडक मार्गसँग जोडिएका घरधुरीहरूलाई छोटो समयमा रोजगारीका अवसर पनि प्रदान गरेको छ, जसले अत्यावश्यक आयका स्रोतहरू उपलब्ध गराउनुका साथै सामुदायिक स्वामित्वलाई अझ मजबुत बनाएको छ। सडक पहुँच सुधारसँगै यातायात सुगम हुने भएकाले परियोजनाले समुदायमा प्रबल आशा उत्पन्न गरेको छ, जसले गर्दा किसानहरूलाई कृषि उत्पादनहरू आइरेली बजार तथा त्यसपछिको बजारसम्म पुर्याउन धेरै सहज हुनेछ। महिलाहरू, युवाहरू तथा सीमान्तकृत समूहहरू निर्माण कार्यदेखि लिएर निर्णय-प्रक्रिया सम्म

निर्माण-पूर्व तालिममा सहभागी उपभोक्ता समिति

मैलटाडामा आयोजित बस्ती-स्तरीय बैठक

सक्रिय रूपमा सहभागी भइरहेका छन्, जसले कार्यक्रमको समान विकासप्रति रहेको प्रतिबद्धतालाई प्रतिविम्बित गर्छ। उपभोक्ता समितिको सामूहिक कार्यशैलीले उत्कृष्ट सामुदायिक भावना प्रदर्शन गरेको छ, जसले समान सहभागिता र साझा दायित्व सुनिश्चित गर्छ। सडक स्तरवृद्धिको डिजाइन विस्तृत सामुदायिक परामर्श, स्थानीय प्रतिनिधिहरूका सुझावहरू तथा विस्तृत फिल्ड सर्वेक्षणका निष्कर्षहरूका आधारमा तयार गरिएको हो। सन् २०२५ मा LISP टोलीले वडा नं. ८ मा आदर्श बस्ती-स्तरको योजना प्रक्रिया सञ्चालन गर्यो, जसले पक्का, पोखरे र लिस्पानीका बासिन्दाहरूको व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गर्यो। यस प्रक्रियाका क्रममा वार्षिक योजनाका लागि परियोजना छनोटमा विभिन्न चुनौतीहरू देखापरे। गाउँलेहरूले अघिल्लो वर्ष छुटेका योजना प्रति गुनासो व्यक्त गरे, र विभिन्न बस्तीहरूले आफ्ना-आफ्ना प्राथमिकताहरू अघि सारेपछि केही असहमतिहरू पनि उत्पन्न भए। वडाध्यक्षले छलफलहरूमा मध्यस्थता गर्दै, सहमतिको वातावरण बनाउँदै, र समुदायका आवाजहरूलाई सम्मानित गराउने महत्वपूर्ण भूमिका वहन गरे।

अन्ततः, सबैका लागि उपयुक्त र व्यापक रूपले स्वीकार्य परियोजनाहरूको एक सूची तयार भई नगरपालिका वार्षिक योजना र बजेटका लागि सिफारिस गरियो। डिजाइनले दीर्घकालीन जोखिम घटाउने, जलवायु सहनशीलता अभिवृद्धि गर्ने, सुरक्षालाई सुदृढ बनाउने तथा वरपरको वातावरणलाई संरक्षण गर्ने उपायहरू समावेश गर्दछ। यसमा लैङ्गिक समानता, अपांगता, र सामाजिक समावेशीता (GEDSI) तथा जलवायु अनुकूलन (CCA) सम्बन्धी सिद्धान्तहरू पनि व्यवस्थित रूपमा एकीकृत गरिएका छन्—जसले सडक सुधारलाई प्राविधिक रूपमा सबल मात्र होइन, सामाजिक रूपमा समावेशी र भविष्य-अनुकूल पनि बनाउँछ।

परियोजना सम्पन्न भएपछि, सुधारिएको सडकले सबै १,६४५ लाभग्राहीहरूको दैनन्दिन जीवनमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउनेछ। यात्रा अझ सुरक्षित, छिटो र भरपर्दो हुनेछ, जसले गर्दा बजार, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी तथा सरकारी सेवासम्म पहुँच सहज हुनेछ। किसानहरूले आफ्ना उत्पादनहरू अझ प्रभावकारी रूपमा र कम लागतमा ढुवानी गर्न सक्नेछन्, जसले स्थानीय जीविकोपार्जनलाई मजबुत बनाउनेछ।

सुधारिएको पहुँचका कारण एम्बुलेन्स तथा आपतकालीन सेवाहरू पनि समुदायसम्म छिटो पुग्न सक्नेछन्— विशेषगरी स्वास्थ्य आपतकाल वा प्राकृतिक विपदका बेला यो अत्यन्तै महत्वपूर्ण हुन्छ। समग्रमा, सडक सुधारले शिक्षामा पहुँच, स्वास्थ्य सेवा, स्थानीय व्यापार तथा आर्थिक अवसरहरूलाई सुदृढ बनाउँदै, सम्पूर्ण वडाका लागि सुरक्षित र समृद्ध भविष्यको आधार तयार गर्नेछ।

कार्यन्वयन अवधिभर वडाध्यक्ष र उपभोक्ता समिति का अध्यक्षबीचको समन्वय उत्कृष्ट रह्यो, जसले कार्यन्वयनलाई सहज र समयमै अघि बढ्न सहयोग पुर्यायो। शिवालय गाउँपालिकासँग भएको समझदारी अनुसार परियोजना सन् २०२६ मार्चसम्म सम्पन्न हुने तय गरिएको छ—र अहिलेको प्रगति अनुसार परियोजना तोकिएको समयमै पूरा हुने देखिन्छ। ■

मुसिकोट दरबार मुनीको पहिरो नियन्त्रणले १५ हजारभन्दा बढी स्थानीय सुरक्षित

मुसिकोट दरबारको निर्माण स्थल

गुल्मी जिल्ला मुसिकोट नगरपालिका-२ स्थित ऐतिहासिक मुसिकोट दरबार आसपासको क्षेत्रमा दीर्घकालदेखि देखा परेको पहिरो जोखिम LISP कार्यक्रममार्फत स्थायी रूपमा नियन्त्रण गरिएको छ। पहिरोका कारण वर्षेदेखि जोखिममा रहेका करिब १५

हजार स्थानीयवासी अब सुरक्षित आवतजावत गर्न सकिरहेका छन्।

मुसिकोट नगरपालिका २०७३ फागुन २२ गते साविकका आठवटा गा.वि.स. समेटेर गठन भएको हो। विविध जाति समुदायको बसोबास रहेको यस नगरपालिकामा मालिका मन्दिर, सालिमेधाम, मुसिकोट दरबार र कफी क्षेत्रजस्ता महत्वपूर्ण स्थलहरू छन्।

नेपालमा संघीयता लागू हुनु अघि दरबार आसपासमा नयाँ मोटरबाटो निर्माण भएपछि वर्षा-पानीको उचित निकास नहुँदा क्षेत्र उच्च जोखिममा परेको थियो। भौगोलिक रूपमा कमेरो माटोयुक्त नरम ढुंगा भएकाले सडक बारम्बार अवरुद्ध हुने गर्थ्यो। करिब १०-१५ घर रहेको दलित बस्ती समेत प्रत्यक्ष जोखिममा परेको थियो। स्थानीयको भनाइमा केही परिवार पहिरो भयका कारण घरसहित अन्यत्र सर्न बाध्य भएका थिए। जोखिमका कारण विद्यालय जाने बालबालिका, सर्वसाधारण तथा पशुधन सबै प्रभावित हुँदै आएका थिए।

पहिरो नियन्त्रणका लागि स्थानीयहरूले पटक-पटक नगरपालिकामा बजेट माग गरे पनि आवश्यक पूँजीगत रकमठूलो भएकाले योजना लामो समय प्राथमिकतामा पर्न सकेन। वडा नं. २ बाट औपचारिक रूपमा प्रस्ताव गरिए पनि नगरपालिकाका सीमित स्रोत व्यवस्थापनले काम अघि बढ्न सकेको थिएन। वि.सं. २०८१ मा मुसिकोटमा LISP कार्यक्रम लागू भएपछि यस योजनालाई उच्च प्राथमिकतामा राखियो। कुल १ करोड २५ लाख रुपैयाँ बजेटमध्ये १ करोड LISP र २५ लाख नगरपालिकाबाट विनियोजन गरिएको थियो। निर्माण कार्य ठेक्का मार्फत अगाडि बढाइयो, जसको प्राविधिक अनुगमन नगरपालिका तथा LISP कार्यक्रमले नियमित रूपमा गरेको थियो। तोकिएको समयमै संरचना निर्माण सम्पन्न भएको नगरपालिकाले जनाएको छ।

पहिरो नियन्त्रण संरचना निर्माण

स्कूल जाने बालबालिका, स्थानीय पशुधन तथा सर्वसाधारणको सुरक्षामा यस निरन्तर जोखिमले गम्भीर प्रभाव पारेको थियो।

यद्यपि जोखिम अत्यन्तै तात्कालिक र गम्भीर प्रकृतिको थियो, आवश्यक ठूलो पूँजीगत लगानीका कारण परियोजना वर्षौंसम्म रोकिएको रह्यो। तर २०२४ (२०८१ BS) मा LISP मुसिकोटमा सञ्चालनमा आएपछि, नगरपालिकाले यस स्थानलाई उच्च प्राथमिकतायुक्त पूर्वाधार परियोजना रूपमा पहिचान गर्‍यो।

नगरपालिकाले कुल रु. १ करोड २५ लाखको लगानीमा परियोजना सम्पन्न गर्यो, जसको स्रोत निम्नानुसार थियो:

- LISP योगदान: रु. १ करोड
- मुसिकोट नगरपालिका योगदान: रु. २५ लाख

निर्माण कार्य प्रतिस्पर्धात्मक बोलपत्र प्रक्रियामार्फत सञ्चालन गरियो। संरचनागत मजबुती र समय-सीमा पालन सुनिश्चित गर्न, नगरपालिकाका इन्जिनियर र LISP का प्राविधिक टोलीहरूले निर्माण अवधिभर बलियो तथा नियमित अनुगमन गरे। स्थिरीकरण संरचनाहरू पूर्ण भएपछि क्षेत्रमा देखिएका तत्कालीन लाभहरू उल्लेखनीय छन्:

क्षेत्रीय पहुँच सुधार:

यस परियोजनाले वडा १ देखि ४ का बासिन्दाहरूलाई सुरक्षित र अविरल आवत-जावत सुविधा प्रदान गरेको छ, साथै ईश्मा गाउँपालिका र धौलागिरी क्षेत्र हुँदै धोरपाटन (बागलुङ) जाने मुख्य मार्गलाई स्थिर बनाएको छ।

सांस्कृतिक तथा पर्यटन संरक्षण:

ऐतिहासिक मुसिकोट दरबार वरपरको क्षेत्र सुरक्षित भएपछि, नगरपालिकाले एक महत्त्वपूर्ण सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण सुनिश्चित गरेको छ, जसले आन्तरिक पर्यटन बढाउन मद्दत गरेको छ।

सार्वजनिक सुरक्षा र शिक्षा:

सडक स्थिरीकरणले विद्यार्थीहरूका लागि सुरक्षित आवागमन मार्ग प्रदान गरेको छ र सामुदायिक संरचना तथा कृषि सम्पत्तिलाई सुरक्षित राखेको छ।

स्थानीयका अनुसार, पहिरोको स्थायी नियन्त्रणसँगै समुदायको समाज-आर्थिक वातावरणमा सकारात्मक परिवर्तन आएको छ। यसले बसोबासमा पुनःविश्वास जगाएको, जग्गा/सम्पत्ति मूल्य स्थिर गरेको र दैनन्दिन आर्थिक क्रियाकलापहरूका लागि थप दिगो वातावरण सिर्जना गरेको छ।

LISP लाई बेलायत सरकारद्वारा वित्तपोषित गरिएको हो र नेपाल सरकारद्वारा कार्यान्वयन गरिएको हो, DT Global UK International Pvt Ltd को प्राविधिक सहयोगमा, CARE Nepal को साझेदारीमा।

एआई उपकरणहरूको प्रयोग

यो प्रतिवेदन तयार पार्ने क्रममा Copilot AI प्रयोग गरिएको छ। एआईको सहायताले तयार गरिएको सम्पूर्ण सामग्रीलाई कार्यक्रमसँग सम्बन्धित सान्दर्भिकता र शुद्धताको लागि ध्यानपूर्वक समीक्षा, सन्दर्भीकरण, र सम्पादन गरिएको छ।